

értelmében, hanem úgy, hogy az élet lényegét, az élet ritmusát önti át, rögzíti meg, idézi fel az alkotás ritmusában. Ez az esszenciálás a művészet idealizmusa. És erkölcsi felelőssége abban áll, hogy nem szabad hűtlennek lennie, nem szabad meghamisítania az élet igazi ritmusát. Nem szabad rossz művet alkotnia. A hűség az élet ritmusához: ez a művészet komolyságát jelenti. Ez a kötelezettség teszi a művészi alkotást erkölcsi tétté. Az élet ritmusát az egyes műalkotás ritmusává átömlesztetni: ez az, amire csak az igazi művész képes. Ezért a közbeszédben is öntudatlanul a legnagyobb dicséret a műalkotásra az életszerűség.

A ritmus a létnek és művészetnek egyaránt lényege. Minden műalkotásnak így kozmikus jelentősége van. Az egyetemes lét közvetlensége borzong végig rajtunk a mélységes megrendülésben az igazi művészi szépség láttán; ez szorítja el a szívet és fakaszt megilletődött könnyeket olykor csak egy egyszerű tájvázlat enyhe lankájának vagy pársoros dal könnyű ütemeinek hatására. Maga a ritmus ez a bűvös erő. A hullámozás, a lendülés és lankadás, a támadás és elhanyaglás az élet ritmusának a képe, a levésnek és veszésnek, az életnek és halálnak, melynek véghetetlen hullámozása a szférák édes, andalító zenéje maga. A műremekben — a hindu filozófia terminológiájával élve — a nagy Atman szívének dobogása a ritmus, az ő hatalmas keble dagad és süllyed, amint a végtelen életet lélegzi.

Jóó Tibor.

BÚZA.

A NYÁR végén még ott sárgállott a vetés hatalmas táblákban a földeken, ősszel egyszerre elfogyott mindenütt a kenyér. A tarlók úgy állottak kifosztottan, magukra hagyottan, mint elűzött édesanyák. Szegény asszonyok, gyerekek Istennek terített asztaláról még a morzsát is felszedgették.

Viharfelhőkkel jött az ős, sapka mellé kerültek akkor az őszi rózsák. A gömbakácós kis város ijedt csendben hallgatott a Kriván tövében. Kósza hírek szálltak, mint ökörnyál a mezőn. Befonták a lelkeket, megdermesztették a fájó szíveket. Fáradt volt a lélek, pedig alig pislákol az élet mécsese.

— Átmegek Feriékhez — mondtam az édesanyámnak.

Sokáig álldogáltam délután az ablak előtt, ahonnan a Szilasy rétre lehetett ellátni, meg a poltári sínre, amely éppen a házunk előtt kanyarodott a kisalusi hegy mögé. Fülelem felett kigyúlt a hajnali csillag. Esteledett.

Kint állott édesanyám az ajtóban, amíg átdobogtam a kis fahídon. Láttam még elmosódó alakját, ahogyan ott várt fáradtan, feketében, sötétebben, mint az este.

A hepehupás kapualjban alig pislákoló lámpa sercegett. A falépcsőket már úgy kellett lábbal kikeresni egyenként. A konyhából kiszűrődött a fény, a hűvös, nagy kőkockájú folyosóra.

Mária, a legidősebb nővér foglalatoskodott ottan.

— Isten hozott, Péterke. Szereted a lángost?

Szeretem-e? Régi emlékek elevenedtek fel most bennem. A kenyér íze futott össze a számba, a rég nem látott kenyér édes illata szállt, szállt a levegőben. Lángost utoljára Jászladányon ettünk, azóta se.

— Szeretem — mondtam aztán kis idő múlva, amikor ezek a fájdalmas emlékek átvonultak rajtam.

— Mit szólnál hozzá Péterke ha ma este lángost ennél itt nálunk?

Nézett rám diónyi nagy szemével s kacagott.

— Lángost, Mária néni?

— Igen, igen.

— Az nem lehet — csóváltam meg a fejem komolyan.

— Én mégis azt mondom, hogy ma este lángost eszel Ferivel együtt. És tudod hány darabot? Amennyit birtok, annyit.

— Mária néni tréfál.

— Nem tréfálok — komolyodott el a hangja. — Gyere velem, Péterke.

Ment előre a szobába. A szekrény ajtaját felnyitotta. A sok öreg holmi között ott gögösködött egy zsák búza. A búzaszemek fénylettek, mintha aranyból lenne valamennyi.

— Búza — mondtam álmélkodva.

— Búza, búza — kacagott Mária hangja vidáman.

Belenyúltam a zsákba s pergettem tenyeremből a magokat. Apró ütődéssel hullottak vissza a zsákba. S melegedett lassan a szívem s eszembe jutott az a parasztleány, aki megvert a nagyárok szélén Ladányban, amikor nem engedtem lehemperegni a kalászsokat. Durván taposta a sárga kalászsokat s hentergett be mélyen a vetésbe s a kalászsok, hallottam, ahogyan sírtak s töredezték nyomában. Már nem fáj az ütése, könny sem melegszik szememre az emlékezéstől, mert a búzát szerettem mindig. S innen a felvidéki kis városból is gyakorta visszagondolok a kunsági földekre, a nagy-nagy tágasságra, amely a végtelenségbe visz, mintha az egész világ csak egyetlen kunsági föld volna.

— Hús kilót már becseréltem lisztre. Abból lesz nektek a lángos.

Szeles mozdulattal, amit sohse láttam tőle, kirohant a konyhába. Újra a búzát néztem, most már könyökig benyúltam a zsákba s oly jó volt, ahogyan omlottak el a karom körül s kibuggyantak a szemek a könyökömnél. S édesanyámra gondoltam, szegényre, aki úgy szeretne már régen lángost sütni, de nincs lisztje hozzá.

Feri jött, megismertem a lépését.

— Péter itt van.

— Hol?

— A szobában van. Nézi a búzát.

Jött Feri, aprókat köhögött, mert mindig megviselte a lépcső. Tüdőbajos volt szegény.

— Ma este lángost eszünk. Én hoztam a lisztet a malomból. A vállamon . . . Mária úgy sajnált, amikor útnak indultam. Nem lesz az nehéz, mondtam neki, de nem hitte el. A Kiskarsa-utcánál már nagyon fulladtam. De azért lassan mégis elvittem. Ki vitte volna, ha én nem?

Büszke volt most, hogy elbírta.

— Nem való az neked, Feri.

— Miért? — kérdezte és gyanakvóan nézett rám.

— Gyenge vagy. Erősödnöd kell még.

— Nincs nekem semmi bajom.

— Én segitettem volna neked.

— Nem. Azt én akartam elvinni. Én akartam örömet szerezni Máriának. Mária jó.

— Örül is Mária, hogy lángost süthet neked.

— Gondolod?

— Tudom. Mondta.

— Én is örülök a lángosnak. Régen nem ettem.

Kint sercegett a zsír s édes illatok kezdtek beszálldosni a szobát. Ültünk a fehér abrosszal terített asztal mellett várakozóan. Az óra csak lépegetett előre sebesen, már hét óra is elmúlt, a nyolcas felé közeledett a mutató . . . nekem mennem kellene, de itt fogott a sült tészta édes szaga, a lángos titokzatos varázsa, nagy ígérete. Már a fejem is fájt az éhségtől, nincs egyetlen ép gondolatom sem, csak a lángosra tudok nagyon mélyen gondolni. Ferivel már nem beszélgettünk, csak ültünk a petróleumlámpa bágyadt világosságánál és vártunk.

— Már hozom — kiáltja be a konyhából Mária s mi már emeljük a kést és a villát a porcellán tányér felé.

Végre ott párolgott az asztal közepén. Mohón kezdtünk hozzá. Nagy falatokban nyeltük a sós piritott tésztát, a szemünk megkönnyesedett a sietségtől s a boldogságtól.

Mária csak állott felettünk, összekulcsolta a két kezét s nézett nagy fájó tekintettel bennünket. S hervadt leányarcán végigpergett egy könnycsepp.

Miért sír? Gondoltam, miközben egy pillantással vigasztalni szerettem volna. Miért? Nem látja, milyen jól esik mindkettőnknek, hogy szeretjük mi ketten a lángost s minő nagy étvággal ürítjük a tálát?

— Miért sír?

— Szegény fiúk, ti! — mondta hangosan.

Anyámra gondoltam hirtelen. Félkilenc is elmúlt már régen, bizonyára nagyon nyugtalan lesz szegény. S mert Mária kiment friss lángost sütni, Feri pedig a tányérjával utána, a fél lángost, amivel

még ott bibelődtem, hirtelen támadt kétségek között az asztal mellett, kis noteszpapírba göngyöltem és zsebembe tettem.

Édesanyámnak.

A vékony ruhán keresztül éreztem, hogy melegít a lopott lángos. De szívemben mégsem éreztem szomorúságot, hiszen az én részemet viszem haza. Azt csak szabad. Úgyis nekem szánták.

Hogy fog örülni az anyám! Ó is milyen régen nem evett lángost, szegény!

Mária jött vissza, nekem is hozott friss lángost, de én már nem bírtam enni. Bocsánatot kértem, hogy sietek, de édesanya már nyugtalan bizonyára, hogy nem jövök, talán már kint áll a kapuban is s vár ott, mint az árnyék, egy órája is talán. Megköszöntem a lángost s rohantam le a lépcsőn. Néha-néha boltott a lábam, egyszer majdnem legurultam a sötét lépcsőkön, amikor végre kértem az útra.

Édesanyám jött már szemben velem.

— Hol voltál ilyen sokáig, rossz fiú, — mondta és szelíd szemrehányás volt minden szava.

— Feriéknél lángost ettünk, édesanya, — mondtam neki lelkenedezve. Kaptak egy zsák búzát. Hoztam Anyusnak is...

Megálltam a kishíd előtt és zsebemből előkotorásztam a fél lángost. S nyújtottam a szeszgyár nagy ablakainak sáppadt fényében édesanyám felé.

Érte nyúlt és elvette. De csak állott mozdulatlanul és nagy szótlanlásban s nézte a darabka tésztát, mintha sohase látott volna.

Már temérdek csillag villogott az ég nagy, fekete testén, nesztelenül lopakodott tova az idő s mi állottunk a kis fahíd előtt sokáig az anyámmal. Odébb mindenütt kifosztott földek heverték az égre bámuló szemekkel, mint alvó szegény emberek.

Ijesztő volt ez a hirtelen hosszan ránkszakadó csend, a titokzatos bölcs este s hangom melegével ébresztgettem elnémult anyámat s a dolgokat köröttem.

— Egye, Anyukám, amíg meleg... Egye... meglássa, milyen nagyon jó... Friss.

Anyám csak állott mozdulatlanul, aztán a következő pillanatban átölelt s olyan görcsös zokogásban borult felém, ahogyan még senkit sem láttam sírni. Az én szemem is bemelegedett s vele sírtam.

Ma tudom csak, hogy mit sirattunk ott a néptelen apátfalusi úton, miért állottunk olyan árván a szomorkás csillagokkal teletüzdelt ég alatt.

— Én is sütnék neked, fiam, lángost... sok jót még... ha lehetne, édes kisfiam.

— Nem kell nekem semmi. Ezt csak úgy hoztam.

— Köszönöm, fiam — súgta és megcsókolta.

Bementünk a konyhába s leültünk egymás mellé a konyhaszékre.

— Maradjunk itt, ne lássa édesapád, hogy sírtam.

Ültünk a konyhában csendben, szó nélkül. Negyedórát vagy félórát, nem tudom már. A keze simogatott, ahogyan ültem mellette az öreg konyhaszéken. Lehúnytam a szemem és jól esett nagyon a keze érintése.

Nem értettem teljesen az anyám, de nem is akartam akkor megérteni. Jó volt lehúyni a szemem s hagyni, hogy a gondolatok összekuszálódjanak bennem s bódultan, ágyba kívánczozva várni, amíg felszáradnak a sötétségben édesanyám könnyei...

Marek Antal.

H. D. LAWRENCE.

KORAI HALÁL ragadta el és késett népszerűség emelte föl. Negyvenhárom éves volt, amikor a kis déli fürdőhelyen, Venceben örök álmra húnnya szemét, sírja ott van szemben a tengerrel, ahonnan bizsergető mistral kerekedik, hogy páni álmokat súgjon a borzoltlombú ciprusoknak. Most mozgalom indult Angliában, hogy holttestét hazaszállítsák a szigetre, amelyet Lawrence sosem kedvelt. Az angol nyelv s a költői stílus egyik mestere gyűlölte a brit hipokrizist s ez a maga részéről viszonzta ezt az ellenszenvet s azzal a váddal illette Lawrence művét, hogy nem őszinte. Egyben mindenesetre őszinte volt a legbotrányosabb angol regény, a *Lady Chatterley* szerzője, hogy sohasem szeretett szülőföldjén tartózkodni. Bejárta Európát, de mindig a dél vonzotta, mint minden túlszabad szellemű britnek, Shelleynek vagy Byronnak Itália volt második hazája. Szeretett volna ehhez vér szerint is jogot formálni. Ő maga kétségbevonta angol eredetét és nem egyszer maga emlegette apai leszármazásának titokzatos legendáját. Állítólag a waterloói csatát követő napon Wellington katonái elhagyott csecsemőt találtak a csatamezőn, ahol egymás hegyén-hátán heverték négy nemzet seregének halottai és sebesültjei. Soha nem tudták megállapítani, angol, francia, német, orosz vagy olasz volt-e a kis gyermek, hiszen Napoleon seregében olaszok is voltak. A katonák magukhoz vették, angol nevet adtak neki s mint az ezred fiát nevelték fel. Mint kiszolgált katona Nottinghamban, Derbyshire bányavidékén telepedett le, megnősült, családot alapított s az ő bányászfia volt Lawrence apja, akit jól ismerünk íróvá lett fiának *Fiúk és szeretők* címa regényéből.

Amilyen bizonytalan a származása, olyan bizonytalan volt sokáig írói dicsősége is. Byronig kell visszamenni az angol irodalomban, hogy mását találjunk olyan írói alkotásnak, amely körül az ellentétes véleményeknek hasonló heves tusája folyt. Voltak, akik gyűlölték és megvetették, voltak, akik lelkesen bámulták és egekig magasztalták, de közömbös soha senkire nem maradt. Egyik-másik műve botrányt kavart fel, a közvélemény máglyájára rakták, mint később Yoce *Ulysses-ét*, de akadt a rajongóknak egy kis tábora, amely valósággal új természetvallás prófétáját látta benne. Minden-